

Пелипенко О. А.,

Національний університет “Острозька академія”

КОНЦЕПТ МАЛОЇ ВІДСТАНІ В ІСПАНОМОВНІЙ ПРОЗІ

Стаття містить аналіз вживання засобів вербалізації концепту малої відстані в прозових творах іспаномовних письменників. Дається класифікація вибраних одиниць за типом номінації та складом, а також статистика їх вживаності в текстах.

Ключові слова: вербалізація, концепт, номінація, мала відстань, іспанська мова.

The article analyses the usage of the means of verbalization of the concept “small distance” in the prose of Spanish and Hispanic writers. The author classifies the selected units according to the type of nomination and composition, as well as offers statistics of their usage in the studied texts.

Key words: verbalization, concept, nomination, small distance, Spanish.

В статті, присвяченій академікові Ю. С. Степанову [5], В. З. Дем’янков звертає увагу читача на пошкваллення уваги науковців та літераторів до терміну “концепт”, яке спостерігається останнім часом. Там само він вказує на відсутність єдиного розуміння та тлумачення цього терміну мовознавцями – представниками різних мовних середовищ, що ускладнює порозуміння в наукових колах. Зокрема в романістиці він виділяє його латинський та французький (“те, що набуває організації внаслідок дискурсивної діяльності”), італійський (термін *concetto* містить ідею реконструкції спільного ядра у предмета роздумів) та близький до нього іспанський узус (поняття, уявлення, ідея про що-небудь).

Так само спостерігаємо неоднозначність підходів у тлумаченні терміну “номінація”, що стало темою окремої статті Ж. О. Вардзелашвілі [4].

Крім полісемії, традиційної для запозичень з морфемою –*ація* (ними може позначатися як процес, так і його результат, див., наприклад [1]). Авторка відзначає неспівпадіння змісту, який лінгвісти вкладають в терміни “первинна номінація” та “вторинна номінація”. Для однієї групи авторів, до якої входять Т. В. Булигіна, В. Г. Гак та А. А. Уфимцева, первинність чи вторинність номінації визначається рівнем одиниці, що застосовується для номінації (первинна номінація – рівень слів та словосполучень, а вторинна – рівень речень), для інших (С. С. Маслова-Лошанська, Г. В. Колшанський, Н. Д. Арутюнова, Є. С. Кубрякова, Я. Парандовські та В. Н. Телія) первинною номінацією є вживання слова в прямому значенні, а вторинна розглядається як засіб поповнення словника через появу нових значень існуючих лексичних одиниць.

Свій внесок у розробку цього питання зроблено колективом авторів

у складі В. В. Акуленка, С. О. Швачко, Є. І. Букреєвої та ін. [6], які крім первинної лексичної номінації, куди вони віднесли слова й стійкі словосполучення в прямому значенні та вільні словосполучення елементів двох семантичних класів (іменника з прикметником із значенням малої кількості), та вторинної номінації, розглянули такий спосіб вербалізації категорії кількості як опис через прагматично-емоційні реакції чи дії людини (опосередкована номінація). Саме їх класифікацією ми скористаємося в даній статті.

Враховуючи напрацювання вищезазначених авторів ми можемо сформулювати своє завдання як спробу систематизації іспаномовних засобів прямої та опосередкованої номінації малої відстані в іспаномовній прозі на прикладі художньої літератури.

Однією з філософських категорій та властивостей матерії, яка піддається як опису, так і кількісному вимірюванню, є простір, що закладено в самому його визначенні. Саме тому ця сторона об'єктивної реальності не може не залишатися поза полем зору лінгвістичних досліджень.

Для початку були розглянуті тлумачення ключових слів у словниках української та іспанської мов з метою їх компонентного аналізу:

Casi (майже) 1. adv. с. Poco menos de, aproximadamente, con corta diferencia, por poco (трохи менше від, приблизно, на малій відстані, ледве не) [3].

Cerca. 1. adv. 1. Próxima o inmediatamente. (близько, тут же, негайно)... 1. loc. adv. A corta distancia.(на малій відстані). ...[3]

Corto. 1. adj. Dicho de una cosa: Que no tiene la extensión que le corresponde (стосовно речей: такий, що не має належної довжини). ...[3]

Distancia (відстань, дистанція) 1. f. Espacio o intervalo de lugar o de tiempo que media entre dos cosas o sucesos (часовий або просторовий проміжок чи інтервал між двома предметами чи подіями) [3].

Espacio (простір¹)... Extensión que contiene toda la materia existente (протяжність, що містить всю існуючу матерію). ... 7. m. Distancia entre dos cuerpos (відстань між двома тілами)... [3].

Próximo 1. adj. Cercano, que dista poco en el espacio o en el tiempo (близький, маловіддалений у часі чи просторі) [3].

Близький 1. Який є або відбувається на невеликій відстані; недалеко; протилежне далекий. 2. Який перебуває, живе недалеко. 3. Який простягається на невелику відстань; короткий.

Близько. 1. Присл. до близький ... На невеликій відстані [2, т. 1].

Віддаль 1. Простір, який відділяє один предмет (місце і т. ін.) від іншого; відстань [2, т. 1].

Відстань 1. Простір, який розділяє два пункти, предмети тощо; віддаль.. [2, т. 1].

¹ Тут і далі переклад наш. – О. П.

Простір 1. Одна з основних об’єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю і обсягом [2, т. 8].

Протяжність ... 2. Відстань, зайнята чим-небудь (перев. у довжину); певний простір; протяг. 30. *філос.* Одна з основних характеристик простору, що виражає його розміри.. [2, т. 8].

Після опрацювання лексикографічних джерел були відібрані лексеми з семантикою оціночно-кількісної характеристики близького розташування об’єктів, після чого проведене вивчення їх вживання в контексті іспаномовної художньої прози, внаслідок чого одержано наступні результати.

Загальний обсяг корпусу: 1700 тисяч слів

Кількість одиниць, що позначають концепт малої відстані: 59

Кількість слововживань: 716, що значно нижче, ніж лексики, що позначає велику відстань (наприклад, тільки прислівник *lejos* у розглянутих джерелах вжитий 401 раз, а прикметник *alejado* – 585 разів)

Всі приклади можна умовно поділити на три групи: широкоживані з частотністю вживання понад 15 випадків на мільйон слів (5 одиниць: *al lado* – 145; *cerca* – 89,5; *cerca de*; 55,9; *unos/algunos/pocos pasos/metros* – 23,5; *un paso/un metro* – 15,9); середньовживані з частотністю понад 2 вживання на мільйон слів: (15 одиниць: *de cerca* – 11,8; *pocos pasos/metros* – 10; *pegado a* – 9,4; *al alcance de la mano/ /brazo* – 8; *próximo* – 7; *al alcance de algo* – 5,4; *en/bajo/delante las narices* – 4,7; *pocos kilómetros* – 4,1; *en/por los alrededores* – 4,1; *un trecho* – 3,5; *proximidad* – 2,9; *poca distancia* – 2,9; *pocos centímetros* – 2,4; *cerquita* – 2,4; *a poco* – 2,4; *al alcance de algo* – 1,8; *al alcance de alguien* – 1,8; *unos milímetros* – 1,8) та маловживані (29 одиниць: *a pocas cuadras* – 1,2; *en las barbas* – 1,2; *un kilómetro* – 1,2; *unos centímetros* – 1,2; *al alcance de la voz* – 0,6; *al alcance de las garras* – 0,6; *al alcance de su hocico* – 0,6; *al alcance del aliento* – 0,6; *al alcance del brazo* – 0,6; *al alcance del salto* – 0,6; *un pequeño trecho* – 0,6 та інші).

Проаналізувавши співвідношення між частотністю вживання та рейтингом цих одиниць, переконаємося, що в першому наближенні одержані результати відповідають закону Ціпфа.

Не можна не погодитися з Ж. Вардзелашвілі в тому, що “повний лінгвістичний опис лексичних одиниць мови неможливий без звернення до теорії номінації, яка на сьогодні склалася в мовознавстві” [4, с. 62], отож для повнішого бачення ситуації розподілимо цю лексику з за типами номінації [6]. Найуживанішими виявились одиниці, які підпадають під категорію первинної лексичної номінації, тобто слова та словосполучення, вжиті в прямому значенні (*al lado* – поруч, *cerca de* – поблизу, недалеко від, *cerca* – біля) та словосполучення прикметників *poco(s)* – мало *чи unos/algunos* – кілька з іменниками, що позначають одиниці вимірювання довжини – *kilometro/metro/paso/centimetro/milimetro* – кілометр/метр/

крок/сантиметр/міліметр. При описі подій, що відбуваються в місті такою одиницею може виступати *cuadra* – квартал.

В функції деномінантів малої кількості можуть також вживатися числівники першого десятка:

Luego, bajando del talud en retroceso, manejaría *apenas unos tres kilómetros* hasta un punto cercano a un cruce ferroviario, donde otro vehículo iba a recogerlo [16, с. 52].

Casi grito al comprobar que apenas había avanzado *unos tres metros*. [13]

A la mitad del cerro, separados por *cuatro o cinco metros*, se divisaban los blancos: unas redondelas perfectas [19, с. 206].

Avanzó *un metro o dos* [11, с. 28].

В проаналізованих джерелах спостерігається досить велика різноманітність засобів опосередкованої номінації, зокрема через назви дій людини:

1. Не бачити далеко: “Es un gagne-petit que *no ve más allá de sus narices* [12].

2. Знаходитись близько позаду кого-небудь:

Cuando alguien asciende la escalera, el A Bao A Qu *se coloca casi en los talones* del visitante y sube prendiéndose del borde de los escalones curvos y gastados por los pies de generaciones de peregrinos [12, с. 11].

Pero de pronto dijo: –Sesenta leguas. Y con la gente de Oribe *pisándole los talones* [18, с. 67].

Mi aliento casi *rozaba su nuca* [15, с. 27].

3. Бути поруч:

Después los dos íbamos tan pegados que *casi nos tocábamos los hombros* [17].

4. Розмовляти на близькій відстані:

El padre Rentería, sentado en la orilla de la cama, puestas las manos sobre los hombros de Susana San Juan, con su *boca casi pegada a la oreja* de ella para no hablar fuerte...” [17]

Le había soltado las manos y rodeado el cuerpo con sus brazos, para acercársele más y *hablarle casi en la cara*... [9]

Перебування об’єкта в межах досяжності суб’єкта дії або його органу (стосовно людей, як правило, руки), або ж якоїсь дії чи знаряддя для її виконання передається словосполученням *al alcance de*:

На відстані руки:

Nada de qué preocuparse, después de todo, porque la culpa pudo haber sido del encendedor y su maldita llama; o de su propio nerviosismo al tener ese rostro tan bello y confiado *al alcance de su mano* [9, с. 46].

На відстані стрибка:

La vida, como un comentario de otra cosa que no alcanzamos, y que está ahí *al alcance del salto* que no damos [14, с. 104].

4. На відстані дихання:

Eso me favorecía, pues su boca quedaba siempre *al alcance de mi aliento*, y estábamos casi todo el tiempo unidos [13].

5. В межах досяжності зброї:

Entretanto, mister Danger, por industria, no hacía sino cazar caimanes, cuyas pieles exportaba anualmente en grandes cantidades, y por afición, tigres, leones y cuantas fieras le pasasen *al alcance de su rifle* [14, с. 23].

Відповідно, коли йдеться про близькість до тварин, другим компонентом цього словосполучення стають їх назви її органів (лапи, зуби і т. ін.) або ж дій, що можуть являти загрозу:

Fidel intenta un corto lametazo cada vez que tiene una de las manos de don Pedro *al alcance de su hocico* y Valentina sigue a doña María del jazminero a la cocina y viceversa, con el mismo andar de la buena mujer [10, с. 120].

Ella observaba en su presencia, ya no era osado a ponerle encima sus manazas; pero estrechaba cada vez más el asedio de la presa que había vuelto a ponerse *al alcance de sus garras*, más codiciable ahora, y alternaba las habituales bromas de su perenne buen humor con altaneras actitudes de comprador que ya ha pagado [14, с. 379].

Todavía no había pasado el peligro, pues ya los hombres estaban *al alcance de la tarascada* [14, с. 257].

Також при позначенні малої відстані спостерігається певна активність соматичних компонентів, крім зазначених вище найменувань частин тіла, за допомогою яких досягається взаємодія з об’єктом (mano, brazo, garra), використовуються соматизми, що ототожнюються з безпосередньою близькістю до людини:

...- Pues que ella toca el final de Norma *en sus barbas*, él no es sumarido...¡Soberbio! [7]

Nadie mejor que él para trasladar las muchachitas exánimes *bajo las narices* de los tongs... [9]

El doctor Umaña corrió *a su lado* para sostenerlo y con todo cuidado lo ayudó a acomodarse en el suelo [16, с. 99].

Інтенсифікаторами семи малої кількості можуть виступати прислівники *casi*, *apenas* та частка *ni* з номінатором мінімально можливої відстані:

El marino estaba *casi pegado* a Antonia, su rostro prácticamente tocando el de ella y en la mano derecha blandía una billetera por donde se asomaban los dólares [9].

Alberto levantó la cabeza cuando ella estuvo *apenas a unos metros* [19, с. 297].

Paulina del Valle pasó de la zalamería al hostigamiento, del ruego al recurso desesperado del soborno y cuando todo le falló, a la amenaza, sin que la otra abuela se moviera *ni medio centímetro* de su posición, excepto para tomar suavemente a la pequeña y devolverla a la cuna [9].

Таким чином, з усього вищесказаного можна зробити наступні висновки:

Найуживанішим засобом позначення малої відстані в розглянутій іспаномовній прозі є використання засобів первинної номінації, тобто використання лексичних одиниць, для яких сема малої відстані є основою, при цьому автори схильні до віддання переваги словам в прямому значенні у порівнянні зі сполученнями “прикметник з семою малої кількості + одиниця вимірювання довжини (kilómetro/metro/paso/centímetro/milímetro)”.

Незважаючи на меншу вживаність спостерігається велика різноманітність засобів опосередкованої номінації малої відстані через дії людини (*al alcance de, pisar los talones, no ver más alla de, hablar el la cara/al oído* та ін).

Синонімами близької відстані можуть також виступати звороти з соматичними компонентами *barbas, narices* та *cara*, для позначення розташування перед людиною, *nuca* і *talones* – позаду, *lado* та *hombro* – поруч з нею.

Словники:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – Издательство: Либроком, 2010. – 576 с.

2. Словник української мови. Том перший. Видавництво “Наукова Думка”. – Київ, 1970 – 927 с. – Том восьмий. Видавництво “Наукова Думка”. – Київ – 1977. – 928 с.

3. Diccionario de la lengua española – Vigésima segunda edición. Режим доступу: <http://buscon.rae.es/drae>.

Література:

1. Вардзелашвили Ж. А. К вопросу о толковании термина “номинация” в лингвистических исследованиях // Славистика в Грузии. ТГУ. – Выпуск 1. – Тбилиси, 2000. – С. 62-68.
2. Демьянков В. З. Понятие и концепт в художественной литературе и в научном языке // Вопросы филологии. – М., 2001. – № 1. – С. 305-47.
3. Категория количества в современных европейских языках / В. В. Акуленко, С. А. Швачко, Е. И. Букреева и др. – Киев: Наукова думка, 1990. – 284 с.
4. Alarcon Pedro Antonio. El final de Norma. Edición digital: Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 1999. Режим доступа: <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/01593963435695954102257/index.htm>.
5. Allende, Isabel. Retrato en Sepia. Rayo, HarperCollins Publishers, 2002 – 352 p.
6. Arroyo Justo – Heroes A Medio Tiempo. Panamá, Universidad Tecnológica, 1998. – 121 p.
7. Barletta, Leonidas. Historia de perros. ©Centro Editor De America Latina S. A., 1972 – 166 p.
8. Bioy Casares, Adolfo – una muñeca rusa. El lado de la sombra. Editorial Planeta Argentina S.A.I.C., 1995. – 206 p.
9. Borges, Jorge Luis. El libro de los seres imaginarios. Editorial Kier, 1967. – 159 p.
10. Carreras, Julio. El Malamor. Режим доступа: <http://elmalamor.galeon.com>.
11. Cortazar, Julio. Rayuela. Barcelona: Planeta Agostini, D. L. 1985. – 155 p.
12. Inclan Ramon Del Valle. Sonata De Primavera. Alianza Editorial. Madrid. 1994 – 93 p.
13. Ramirez, Sergio – Catalina y Catalina. México: Alaguara, 2001 – 229 p.
14. Rulfo, Juan. Pedro Páramo. Режим доступа: <http://www.quedelibros.com/libro/10024/Pedro-Paramo.html>.
15. Sabato, Ernesto. Sobre heroes y tumbas. Editorial Sudamericana Buenos Aires. – 403 p.
16. Vargas Llosa, Mario. La ciudad y los perros. Punto de lectura, 2006. – 448 p.